

Керимбекова З.М., Рахманбердиева Ж.Н., Мамитова А.Ж.*

техника ғ.к., доцент, М. Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

PhD доктор, М. Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

техника ғ.к., доцент, М. Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

ӘЛЕУМЕТТІК СИПАТТАҒЫ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ ІС- ШАРАЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДЫҢ БАСТЫ БАҒЫТЫ

Автор корреспондент: arnurainara@mail.ru

Түйін: Кез-келген қоғамда қоғам өмірімен байланысты көптеген проблемалар мен қауіптер бар. Тіпті дамыған және өркендеген елдерде тәртіпсіздіктер, террористік шабуылдар, ұлтаралық қақтығыстар, балаларды ұрлау, тұрмыстық зорлық-зомбылық актілері, мектептер мен дүкендердегі атыс, тұрмыстық драмалар үнемі болып тұрады. Қазіргі уақытта жаһандық терроризм қаупі азаймай отыр. Әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесі білім беру жүйесіне тікелей байланысты. Оқу орындарында жүрген азаматтарды оқыту мен тәрбиелеу, бос уақыттарын, демалысын және оңалтуын ұйымдастыру, жайлы өмір сүру жағдайларын жасау, оқу орнына және кері қайту жолдарын қамтамасыз ету қауіпсіздік шараларымен тікелей байланысты. Жастардың өмірлік ұстанымын, дұрыс көзқарастарын қалыптастыру мақсатымен өткізілген «Суицидтің алдын алу» тақырыптардағы дәрістер, семинар-тренингтер, дөңгелек үстел, конференция және т.б. шаралар талдаулары, жастар арасындағы жүргізілген сауалнамалар мәліметтеріне мониторинг жасалды. Суицидті болдырмаудың алдын алу шаралары қарастырылды. Жастардың бойында өзін-өзі бағалау, қызығушылық, шеберлік пен дарындылық сезімдерін тәрбиелеу шараларының маңыздылығы, сонда ғана біз жас ұрпақты прагматикалық, бейімделгіш және жаңа білімге ұмтылуға үйрете аламыз. Жастардың осы қасиеттері қоғамымыздың және жалпы еліміздің рухани жаңғыру бағытында дамуына ықпал ететіні анық.

Кілттік сөздер: әлеуметтік қауіпсіздік, әлеуметтік төтенше жағдай, қауіп-қатер, қоғамдық қауіптер, суицид, мониторинг, ұлттық құндылық, ұлттық тәрбие, рухани жаңғыру

Біздің барлық инновацияларымыздың дамуы, әртүрлі қызмет салаларында жаңа технологиялардың дамуы, реформалардың жүзеге асырылуы барлығының өмір сүру сапасын жақсартуы керек.

Әр халықтың өсіп-өркендеуі үшін қоғам қоршаған ортада қалыптасқан рухани, мәдени және саяси құндылықтарды сақтап, дамытуы керек [1].

Әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайдың пайда болуы және дамуы әлеуметтік қатынастардың тепе-теңдіктің әртүрлі себептеріне байланысты елеулі қайшылықтар, қақтығыстар мен соғыстарға байланысты бұзушылық болып табылады. Олардың катализаторлары әлеуметтік шиеленісті тудыратын әртүрлі жағдайлар болуы мүмкін - жұмыссыздық, сыбайлас жемқорлық, қылмыс, тәртіпсіздіктер, терроризм актілері, үкіметтік дағдарыстар, инфляция, азық-түлік проблемалары, әлеуметтік толқулар, ішкі ұлтшылдық, локализм және т.б.

Кез-келген қоғамда қоғам өмірімен байланысты көптеген проблемалар мен қауіптер бар. Тіпті дамыған және өркендеген елдерде (АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Италия, Бельгия, Германия, Испания) тәртіпсіздіктер, террористік шабуылдар, ұлтаралық қақтығыстар, балаларды ұрлау, тұрмыстық зорлық-зомбылық актілері, мектептер мен дүкендердегі атыс, тұрмыстық драмалар үнемі болып тұрады.

Көптеген елдердің ел басылары күн сайын дерлік білім, мәдениет, медицинадағы қауіп-қатерлер мен жергілікті және халықаралық қақтығыстар туралы айтады. Жаһандық терроризм қаупі азаймай отыр. Әлеуметтік сипаттағы ішкі және сыртқы қауіптерден жеке

тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемалары табиғи және техногендік сипаттағы проблемаларға қарағанда анағұрлым айқын және көлемді бола бастады [2].

Оның өмір сүруі үшін қажет және пайдалы кез-келген адамның іс-әрекеті бір уақытта әлеуметтік қайшылықтар мен қауіпті жағдайларға алып келетін қауіп-қатер көзі бола алады.

Сонымен бірге кез-келген әрекетті қорғауға, қақтығыстарды, деструктивті салдарды, қасақана зиян келтіруді және басқа қауіпті салдарды азайтуға болады.

Әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесі білім беру жүйесімен тікелей байланысты. Азаматтарды білім беру ұйымдарында оқыту және тәрбиелеу, бос уақытын, демалысын және денсаулығын жақсартуды ұйымдастыру, өмір сүруге қолайлы жағдайлар жасау қауіпсіздік шараларымен тікелей байланысты.

Халықты әлеуметтік қорғау негіздерін білу әртүрлі факторлар мен қатерлерді дәлірек анықтауға және ескеруге, қауіпті жағдайлардың дамуын болжауға, шешімдер, шаралар мен қауіпсіздік жүйесін қалыптастыру үшін сапалы және сандық бағалауды қолдануға мүмкіндік береді. Мақаладағы мәліметтер, жастардың өмірлік ұстанымын, дұрыс көзқарастарын қалыптастыру мақсатымен өткізілген «Суицидтің алдын алу», «Өмірге ғашық болу» және т.б. тақырыптардағы дәрістер, семинар-тренингтер, дөңгелек үстел, конференция және т.б. шаралар талдаулары, жастар арасындағы жүргізілген сауалнамалар мәліметтері арқылы дәлелденді.

Әлеуметтік қатерлер дегеніміз - қоғамда пайда болатын және адамдардың өмірі мен денсаулығына, олардың меншігіне, құқықтары мен заңды мүдделеріне қауіп төндіретін қолайсыз процестер мен құбылыстар.

Біз қарастырып отырған әлеуметтік қатерлер әртүрлі. Оларды зерттеу үшін жіктеу қажет. В.Ярочкиннің жұмысында барлық қауіптер төменгі критерийлер бойынша жіктелген [3]:

- ықпал ету объектілері - адам, қоғам, мемлекет, қоғамдық орта;
- ықпал ету объектілеріне қатысты - ішкі және сыртқы;
- адам қызметінің салаларында - экономикалық, әлеуметтік, саяси, әскери, мәдени, ақпараттық, экологиялық және т.б. ;
- ауқымы бойынша - ғаламдық, аймақтық, ұлттық, жергілікті және т.б.;
- көріну тәсілдері мен формаларына сәйкес - мәлімдемелер, нақты іс-әрекеттер, болашақта қауіп төндіруі мүмкін және қорғаныс реакциясын талап ететін жағдайлар жиынтығы және т.б.;
- көздер және қозғаушы күштер бойынша - табиғи (антропогендік, әлеуметтік);
- объектіге күтілетін әсер - кенеттен, күтпеген; аз немесе ұзақ кідіріспен күтіледі;
- әдейі - құқықтық нормаларды қолданудан туындайтын; заңнан тыс;
- формада - тікелей, жанама, жабық, жасырын, формасыз;
- уақыт бойынша - жедел, ұзақ, дискретті;
- салдары бойынша - қайтымсыз, қайтымды, мутагендік, доминантты, катализатор;
- мәні бойынша - рұқсат етілген, қолайсыз;
- құрамы бойынша - дара, екілік, кумулятивті, диффузиялық;
- актуализацияға сәйкес - ықтимал;
- пайда болу себептері - тұрақты, кездейсоқ, стихиялық, қасақана;
- зияндылығы негізінде - материалдық, моральдық;
- залалдануы бойынша - шекті, елеулі, шамалы;
- әсер ету сипаты негізінде - белсенді, пассивті және т.б.

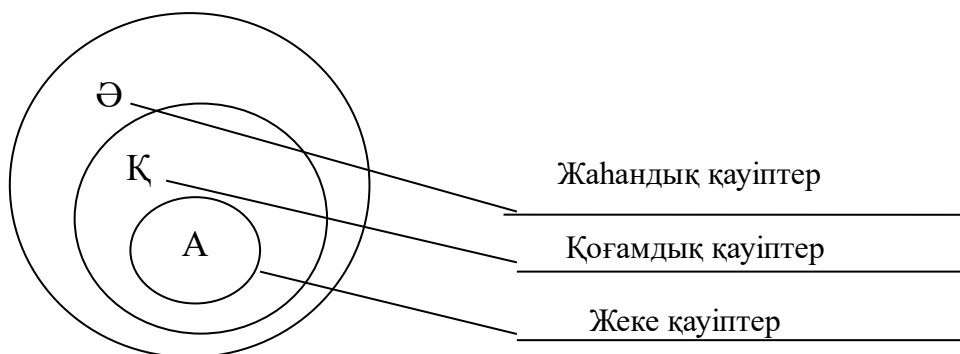
Әлеуметтік қауіптіліктің ерекшелігі, олар көптеген адамдарға қауіп төндіреді. Олардың таралуы әртүрлі әлеуметтік топтарға біріккен адамдардың мінез-құлық ерекшеліктеріне байланысты [4].

В.В.Сапронов ұсынған өзара қорғалатын қауіпсіздік нысандарының моделі, біздің ойымызша, аталған мәселені шешуге көмектеседі. Олар:

- жеке сипаттағы (адам) қауіптілік деңгейі;
- қоғамдық сипаттағы қауіптің деңгейі (қоғам);
- жаһандық сипаттағы (бейбітшілік) қауіптілік деңгейі.

Олардың әрқайсысы өз кезегінде элементтердің, қатынастардың, субъект-объект қатынастарының (сурет 1) күрделі жүйесі.

ӘЛЕМ - жаһандық сипаттағы қауіптер
 ↑
 ҚОҒАМ - қоғамдық сипаттағы қауіптер
 ↑
 АДАМЗАТ - жеке қауіптер

Сурет 1. Әлеуметтік қауіптілік деңгейі

Бірінші деңгейде «адам-адам» жүйесіндегі өзара іс-қимыл қарастырылады, ол екі жағдайда анықталады:

- а) адам өзіне және ұрпақтарына қауіп көзі ретінде;
- б) адам басқа адамға қауіптің көзі ретінде.

Сонымен, жеке сипаттағы қауіптерге мыналар жатады:

- өмірден, денсаулықтан, құқық қабілеттіліктен айыру;
- бар дүниені мәжбүрлеп жою және бөтен дүниетанымды енгізу;
- сана, мінез-құлықты манипуляциялау;
- моральдық және физикалық сыбайлас жемқорлық;
- халықаралық танылған құқықтар мен бостандықтарды шектеу немесе айыру;
- қылмыстық топтар мен істерге күштеп ұсыну;
- адамды басқаның байыту құралы ретінде пайдалану;
- кез-келген тәртіп пен идеологияда кішіпейілділіктің қалыптасуы.

Жеке табиғаттың қауіптілігі адамның мінез-құлқында көрінетін психологиялық себептерге негізделген және оның әрекеттері.

Қоғамдық қауіп-қатер әртүрлі, бірақ қоғам моделіне қабылданған жүйелік көзқарас тұрғысынан сәйкес келеді, атап айтқанда:

- қоғамның рухани өміріндегі қауіптер;
- қоғамның әлеуметтік өміріндегі қауіптер;
- қоғамның экономикалық өміріндегі қауіптер;
- қоғамның саяси өміріндегі қауіптер.

Бұл деңгейде ең бастысы жүйеде өзара әрекеттесу болып табылады. «Адам - бұл әлеуметтік топ», келесі жағдайларда анықталады:

- а) адам әлеуметтік топ үшін қауіп көзі ретінде;
- б) әлеуметтік топ адамдар үшін қауіп көзі;
- в) әлеуметтік топ басқа әлеуметтік топ үшін қауіп көзі ретінде.

Бұл деңгейде ең бастысы «адам - адам - әлеуметтік топ» жүйесіндегі өзара әрекеттесу болып табылады, ол келесі жағдайларда анықталады:

- а) адам адамзат үшін қауіптің көзі ретінде;
- б) әлеуметтік топ адамзат үшін қауіп көзі ретінде;
- в) адамзат үшін қауіптің көзі ретінде;
- г) адамзат әлеуметтік топ үшін қауіп көзі ретінде;
- д) адамзатқа қауіптілік көзі ретінде.

Осылайша, әлеуметтік қауіпті жүйелі талдау тек білім ғана емес, практикалық іс-әрекет, дағды түрінде де әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін дамытудың негізі деп санауға болады. Екінші жағынан, өмір қауіпсіздігі нақты айқындалған әлеуметтік бағытқа ие, өйткені ол қоғамды түрлі қауіп-қатерлерден, оның ішінде туындайтын қауіп-қатерлерден қорғауды қамтамасыз етумен байланысты. Сонымен бірге, ол қоғамда кең таралған және адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін қауіптермен байланысты әлеуметтік аспектке ие.

«Адам - әлеуметтік орта» жүйесінің ғылыми талдауы адамның оның әлеуметтік ортасының әртүрлі компоненттерімен өзара әрекеттесуінің жоғары дәрежесін көрсетеді.

Көптеген мыңдаған жылдар бұрын ең тәжірибелі және дана адамдар өздерінің ескертулерін ұрпақтан-ұрпаққа өмірдің барлық саласында қиыншылықтардан қорғауға үміттеніп келді.

Қауіпті жағдайдың пайда болуы мен дамуын болжау адамның айналасындағы қауіпті факторларды (жағдайларды, құбылыстарды, процестер мен заттарды) байқауға, анықтауға және бағалауға байланысты. Шынайы тәжірибеде әлеуметтік қауіп факторларын анықтау және бағалау негізінен интуитивті түрде, кез келген адамға қол жетімді сандық және сараптамалық процедураларды қоса, барабар әдістерді қолданусыз жүзеге асырылады. Мысалы, ата-аналар мен тәрбиешілер бірқатар студенттердің есірткіні қолдануға қатысы туралы «кенеттен» білгендеріне таң қалады. Сонымен бірге, сот процесінде бірнеше апталар мен айлар бойында есірткіге заңсыз қызығушылықтың көптеген белгілері бар екендігі белгілі болды, олар мұғалімдер тарапынан лайықты бағасын алмады. Тәуекелдерді басқарудың жер асты әдістері.

Әлеуметтік қауіп-қатер әлеуметтік оқиғалардың ауқымы мен жиілігінің зардап шеккен адамдарға келтірілген залалдың мөлшеріне қатынасы арқылы өлшенеді. Қоғамдық және мемлекеттік істерде - саясат, экономика, қорғаныс - көбінесе күтілетін табыс, пайда, қолайлы баға, салдарлар және т.б. мұқият есептелген кезде саналы тәуекел болады. Бірақ саясаткерлер мен қарапайым адамдар көбінесе бақытты апаттан үміттенеді, өздеріне және басқаларға қауіп төндіреді, жеткіліксіз қорғалатын әрекеттерді жасайды, олардың барысында олар өздеріне және басқаларға зиян тигізеді [5].

Кішігірім әлеуметтік қауіптер мен қолайсыз факторларды ескермеу, оларды дұрыс бағаламау олардың жинақталуына, бақыланбайтындығына және үлкен оқиғалардың, тіпті әлеуметтік төтенше жағдайлардың кішігірім қауіпті жағдайлардан туындауына әкеледі. Сонымен қатар, қолайсыз жағдайларда адамдардың қауіптілігі мен дұрыс емес әрекеттерін дұрыс бағаламау, алғашқы қауіптіліктің (синергетикалық эффект) әсерін арттыратын қосымша қауіпті факторларға айналады.

Қазіргі уақытта қауіпті көрсеткіштер және қауіпті болжау мәселелері бойынша жеке ғылыми әзірлемелер бар. Алайда, ғылыми әзірлемелердің нәтижелері әрдайым білім беру органдарының, қалалардың, облыстардың, аумақтардың және республикалардың билік органдарының және қоғамдық құрылымдарының қажеттіліктеріне бейімделген қол жетімді әдістер деңгейіне сәйкес келе бермейді. Төменде аймақтағы қоғамдық қауіпсіздікке қатер төндіретін маңызды факторлар мен қауіптер және оларды ертерек анықтау индикаторлары келтірілген [6]:

1. Экономиканың, жер мен суды пайдаланудың шешілмеген мәселелері.
2. Ұлттық элитаның бөлінуі, облыстың басқару органдарында қарама-қарсы топтардың құрылуы.
3. Заңды органдардың әрекетсіздігі. Әлеуметтік қауіпті болдырмау және жағымсыз құбылыстарды болдырмау үшін уақтылы шаралар қабылдамау.

4. Өкілдік және атқарушы органдарда оларды үйлестіру тетігі болмаған жағдайда, қоғам мен басқару органдарында тайпалық дәстүрлердің, рулардың, діни және басқа да әдет-ғұрыптардың айтарлықтай әсерін сақтау.

5. Экстремистік топтардың, тұрақсыздықты немесе билікті басып алуға мүдделі кландардың арандатушылық әрекеттері мен әрекеттері.

6. Азаматтардың сыбайлас жемқорлыққа, орталық және жергілікті билік органдарының жеке шешімдеріне наразылығы.

7. Бұқаралық ақпарат құралдарындағы рұқсатсыздық, жауапсыздық, қоғамға қарсы құбылыстарды мақсатты түрде насихаттау.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша, Қазақстанда 100 мың тұрғынға шаққанда 53 кісі өзіне қол салып қаза болады екен. Бұл көрсеткіш Орта Азия елдері бойынша Қазақстанда ең жоғары деңгейде екен.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша 15 пен 24 жас аралығындағы қазақ әйелдері арасындағы суицид деңгейі 100000 тұрғынға шаққанда 11,1 құрайды, ал салыстыру үшін АҚШ-та бұл көрсеткіш 2,9 құрайды.

Психологтар өзін-өзі өлтіруге жалғыздықтан жалғыздық себеп дейді.

Суицид - бұл түсінбеушілік пен жалғыздықтан туындаған проблема. Қайғылы оқиғалар көбінесе түсініспеушілікке, ата-ана арасындағы түсініспеушілікке, ерлі-зайыптылар мен жақын адамдар арасындағы түсініспеушілікке әкеледі.

Қазақстанның ішіндегі жағдайға көз жүгіртсеңіз, онда соңғы бірнеше жыл ішінде мұндай өлім саны бойынша Оңтүстік Қазақстан облысы (72 жағдай), Ақтау (64-67 жағдай) және Солтүстік Қазақстан облысы (100 мың адамға 57 суицид) көш бастап тұр. Айта кету керек, елдегі суицид саны өз-өзіне қол жұмсау санынан әлдеқайда көп.

Әлемде жыл сайын миллионға жуық адам өз-өзіне қол жұмсайды. Оның 8 мыңы - қазақстандықтар, яғни сағатына бір адам өз еркімен елде қайтыс болады. Қазақстандық психоаналитиктер қауымдастығының президенті Анна Кудиярованың айтуынша, суицидке баратын ер адамдар көбіне асылып өлуді таңдайды. [7]

Мамандардың айтуынша, Қазақстанда 14-тен 17 жасқа дейінгі жасөспірімдер арасында жыл сайын 6-8 суицид тіркеледі.

2008 жылы Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы жүргізген балалар суицидіне арналған арнайы зерттеуде баланың өз-өзіне қол жұмсауының негізгі себептері ретінде баланың ауыр әлеуметтік-психологиялық жағдайы, этносаралық қатынастар, қолайсыздық және қолдаудың болмауы сияқты факторлар анықталған. Жасөспірімдер арасындағы суицидтің әрбір үшінші оқиғалары визуалды құбылыс екенін атап өткен жөн, атап айтқанда, олар өлгісі келмейді, тек осы әрекеттерімен өздеріне назар аударғысы келеді. Мамандар бұл өте қауіпті құбылыс дейді. Ақыр соңында бұл әрекет өлімге әкеледі. Балалар суицидтің көптеген себептері бар екенін түсіндіреді. Алайда, олардың басты проблемасы - жалғыздық. Егер мәселе мектепте болса, ата-ана балаға көмектесуі керек, ал егер отбасында проблема болса, мұғалімдер балаға назар аударуы керек. Қазақстанда тіпті 10 жасар балалар арасындағы суицидтер тіркелді.

Суицид эпидемиясы ауқымды. Бұл тек бір адамның өлімі емес - бұл қоғам үшін орны толмас әлеуметтік және экономикалық шығын. Зерттеулер көрсеткендей, бір аяқталған суицид 10-20 жасөспірімде суицидтік мінез-құлыққа және 100-200 жасөспірімде суицидтік ойға әкеледі. Балалар мен жасөспірімдердің суициді олардың отбасыларына қатты әсер етеді. Барлығы «Мен кінәлімін бе?» деген сұрақ қояды, қайтыс болған адаммен қарым-қатынасын еске түсіреді, барлық қақтығыстар үшін өзін кінәлап, «субъективті» шешім қабылдайды. Нәтижесінде ол психикалық аурумен, депрессиямен және кейбір жағдайларда суицидпен ауырады. Осылайша, жасөспірімдердің суициді ересектер арасындағы суицидтің басты себебі болуы мүмкін. Жасөспірімдердің суициді - ел экономикасына орасан зор шығын. Жас жігіттің өзін-өзі өлтіруі болашақта қоғамымыздың белсенді тұрғындарынан айырады және елдің демографиясына әсер етеді. Ресми мәліметтерге сәйкес, Қазақстанда жыл сайын 200-ге жуық жасөспірім өз-өзіне қол

жұмсайды, бұл тіркелген жағдай. Біз әрдайым: «Біздің болашағымыз келешек жастар» немесе «болашақ жастардың еншісінде» дейміз, егер бұл жастар болашақта өмір сүргісі келмесе ше?!

Орталық және Шығыс Еуропа мен ТМД елдеріндегі әйелдер мен балалардың жағдайына жүргізілген мониторингке сәйкес, Қазақстан 15-19 және 20-24 жас аралығындағы жасөспірімдер арасында суицид деңгейі жоғары елдер қатарына кіреді. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша, Қазақстан суицид деңгейі бойынша үшінші ел болып табылады, суицид табиғи емес өлімнің екінші себебі болып табылады. Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев «2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «XXI ғасырдағы дамыған ел - белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар» деп айтқандай, жасөспірімдер өмірге қажетті қасиеттерді қаншалықты көп игерсе, соғұрлым олардың психологиялық қорғанысы күшейеді және суицидке тосқауыл күшейеді. Суицидтің алдын-алудың басқа тиімді шаралары жасөспірімдердің өмірлік дағдыларын жақсартуға бағытталуы керек. Жасөспірімдердің өмірлік дағдылары - бұл әр түрлі қиындықтарды жеңе білу және қабылдау. Өмірлік дағдылары дамыған балалар өздерін тәуелсіз сезінеді және өз проблемаларын айналасындағылардан бөле алады. Олар белсенді, бастамашыл, болып жатқан жағдайға жауапты, өзіне сенімді, өз-өзіне бақылауды жоғалтпайды және, әрине, суицидке бейім емес. Сондықтан жасөспірімдерде тұрақтылықты қалыптастыру үлкен күш пен еңбекті қажет етеді. Суицидтің алдын алу үшін маңызды профилактикалық шараларға ерекше назар аудару керек. Ол үшін жастардың бойында өзіндік құндылық сезімін, қызығушылықты, шеберлік пен дарындылықты қалыптастыру маңызды. Сонда ғана біз жас ұрпақты прагматикалық, бейімделгіш және жаңа білімге ұмтылуға тәрбиелей аламыз. Жастардың осы қасиеттері біздің қоғамның және жалпы еліміздің одан әрі дамуына үлес қосады деп ойлаймын.

Суицидтің алдын алу үшін біз бірінші кезекте күнделікті қарым-қатынасымызда жақындарымызға мейірімділік көрсетіп, олардың ішкі сезімдерін түсінуіміз керек, бұл бізге үлкен нәтижеге жетудің жалғыз әдісі. Қазіргі уақытта көптеген қолдау агенттіктері жұмыс жасауда, егер біз оларға көмек сұрап, қажетті құндылықтарымызды алсақ, бұл мәселені жеңе алатынымызға сенеміз.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Пірәлиев С., «Ұлттық тәрбие және жаһандану» «Егемен Қазақстан» газеті
- 2 Гафнер В. В., Петров С. В., Забара Л. И. Г24 Опасности социального характера и защита от них: учебное пособие / В. В. Гафнер, С. В. Петров, Л. И. Забара; ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». Екатеринбург, 2010. 264 с
- 3 Михайлов Л., Губанов В. Безопасность в ЧС социального характера// ОБЖ: Основы безопасности жизни. 2006. № 5. С. 26-31.
- 4 Опасности социального характера и защита от них: учебное пособие/Гафнер В. В., Петров С.В. , Л.И. Забара; ГОУ ВПО «Урал.гос.пед.ун-т». Екатеринбург, 2010. 264 с.
- 5 Петров С.В. Социальные опасности и защита от них: учеб. пособие для студентов вузов/ Петров С.В., Гиренко Л.А., Слинкова И.П. Новосибирск: АРТА, 2011. 271 с.
- 6 Дергачева Е.В, Козоловская М.С, Барабанова Е.И. «Суицид. Диагностика, коррекция. Книга 1». Усть-Каменогорск, 2010 год.
- 7 Елшібаева К.Ф. Суицидтің алдын алу. Алматы, Нур-Принт, 2017 - 124 б.
- 8 Назарбаев Н.Ә.:«2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» ҚР президентінің Халыққа Жолдауы. 2014 жыл.

Аннотация: В любом обществе существует множество проблем и опасностей. Даже в развитых и процветающих странах существуют беспорядки, террористические нападения, этнические конфликты, похищения детей, акты домашнего насилия, стрельба в школах и магазинах, а также домашние драмы. В настоящее время угроза глобального терроризма не уменьшается. Вопрос социального обеспечения напрямую связан с системой образования. Обучение и воспитание

граждан в образовательных учреждениях, организация досуга, отдыха и оздоровления, создание комфортных условий проживания, обеспечение проезда в школу и обратно напрямую связаны с мерами безопасности. Лекции, семинары, тренинги, круглые столы, конференции и др. по теме «Профилактика суицидов» проводились с целью формирования правильного отношения молодежи к жизни. В результате опроса молодежи, рассмотрены меры по предотвращению суицида. На этих мероприятиях рассмотрены важность мер по воспитанию у молодых людей чувства самоуважения, интереса к жизни и развитию. Именно так мы сможем научить молодое поколение быть прагматичным, более адаптируемым и стремящимся к новым знаниям. Очевидно, что эти качества молодежи способствуют развитию нашего общества и страны в целом в направлении духовного обновления.

Abstract: In any society, there are many problems and dangers. Even in developed and prosperous countries, there are insurgency, terrorist attacks, ethnic conflicts, baby-snatching, acts of domestic violence, shootings in schools and shops, and domestic dramas. At present, the threat of global terrorism is not decreasing. The issue of social security is directly related to the education system. Training and education of citizens in educational institutions, organization of leisure, creation of comfortable living conditions, provision of transportation to and from school are directly related to security measures. Lectures, seminars, trainings, round tables, conferences, etc. on the topic "Suicide prevention" were conducted in order to form the correct attitude of young people to life. As a result of a survey of young people, measures to prevent suicide were considered. At these events, the importance of measures to foster a sense of self-esteem, interest in life and development in young people is considered. This is how we can teach the younger generation to be pragmatic, more adaptable and eager for new knowledge. It is obvious that these qualities of young people contribute to the development of our society and the country as a whole in the direction of spiritual renewal.